

національно-територіальну автономію в складі незалежної демократичної України»¹.

... 16 травня 2001 р. Кабінет Міністрів України затвердив «Заходи щодо прискорення соціально-економічного розвитку АР Крим», якими, зокрема, передбачаються утворення міжвідомчої робочої групи з питань правового врегулювання проблем кримських татар (це було заплановано на червень, але минув листопад, і нічого не зроблено), доопрацювання програми їх адаптації та інтеграції в українське суспільство та інші подібні акції, які дивно нагадують призабуті рішення партійних з'їздів — «прискорити», «поглибити», «посилити». Це означає, що українська влада не має чіткої позиції стосовно базових засад цієї проблеми, без чого неможливе її розв'язання.

Надійшла до редколегії 12.11.01

Ю. Щокін, кандидат юридичних наук
(НЮА України)

Часткова участь у статуті міжнародної організації як правова основа асоційованого членства суверенних держав

По завершенні першого десятиліття незалежного існування Української держави тема асоційованого членства в міжнародних організаціях вже не так популярна в колах вітчизняної дипломатії, як у перші роки пошуку довгоочікуваної самостійності. Нові проблеми — нові пристрасті. Разом з тим прийшло ясне усвідомлення того, що кожна зовнішньополітична ініціатива має потребу у фундаментальній міжнародно-правовій оцінці, особливо, якщо вона здійснюється стосовно міжнародних міждержавних організацій.

Україну не дуже чекають в Євросоюзі². Як з'ясувалося, статус

¹ Кримські студії. — 2001. — № 2–3. — С. 24.

² Посадовці ЄС у своїх прогнозах про можливе членство України в Євросоюзі більш ніж стримані. Клаус Шнайдер, представник Єврокомісії, на українсько-німецькому симпозиумі «Україна на шляху до Європи», що проходив у червні 2000 р. в Києві, заявив: «Якщо Україна ставить своєю головною метою визнання її кандидатом для членства в ЄС, то перспективи таких пе-

«асоційованого члена в ЄС» з правової точки зору взагалі є фікція¹.

Про правове становище СНД навряд чи можна судити, спираючись тільки на установчі документи Співдружності, заяви і застереження до них. Необхідно враховувати відносини, що складаються на практиці² і свідчать про формування відповідних міжнародно-правових звичаїв.

До сьогодні актуальними є проблеми, що стосуються правових підстав участі в діяльності головних органів СНД. Асоційоване членство, передбачене Статутом СНД і Договором про Економічний союз 1993 р., посідає серед них одне з найважливіших місць. Дипломатичні баталії, що не вирішили знаскоку цю проблему, змусили юристів-міжнародників шукати історичні аналоги і підштовхнули до її нетрадиційного вирішення.

Автор не має на меті дати універсальну формулу асоційованого членства. Це питання повинно мати індивідуальне вирішення з огляду на потреби конкретної ситуації. Дана стаття скоріше є спробою заповнити певний теоретичний вакуум, що склався щодо цієї тематики.

реговорів не є реалістичними. ... Неможливо собі уявити, що ЄС буде рятувати Україну, що іноді відбувається з маленькими країнами. Україна досить велика і її населення вагоме, економіка величезна і вона повинна рятувати себе сама» (Бизнес. — 2000. — 17 июля. — № 29. — С. 6).

¹ Незважаючи на те, що відповідно до «Стратегії інтеграції України в Європейський Союз» статус асоційованого члена в ЄС «є головним зовнішньополітичним пріоритетом України в середньостроковому вимірі», жоден із засновницьких актів цієї організації самого поняття «асоційоване членство» не містить. Праву ЄС відоме поняття «асоціація», під яким розуміється форма більш широкого співробітництва, партнерства. Юридичною підставою укладення договорів про асоціації з ЄС є частина четверта Договору про ЄЕС («Асоціація з іноземними країнами і територіями») (див.: Право Європейського Союзу: Документи и комментарии / Под ред. проф. С. Ю. Кашкина. — М., 1999. — С. 224—226).

² Як пише А. Бутейко, «... мають місце факти, які для європейців важко узгодити з усталеними міжнародними правилами. Для них непросто зрозуміти, наприклад, як високі посадовці України можуть головувати в органах СНД, коли Україна, не підписавши Статут СНД, юридично не є членом СНД. Адже в міжнародній практиці важко знайти випадки, коли б держава головувала в міждержавному утворенні, не будучи формально її членом» (Бутейко А. Д. Наше майбутнє — наш вибір. Яким має бути закон України про Основні напрями зовнішньополітичної діяльності // Політика і час. — 2000. — № 9—10. — С. 38).

Статути тільки деяких міжнародних організацій спеціально закріплюють статус «асоційованого члена» за суверенними державами.

Таким є, наприклад, Статут Ради Європи. Також цей статус закріплюється в установчих документах незалежних держав, що виникли на пострадянському просторі.

У середині ХХ ст. в міжнародних організаціях асоційоване членство закріплювалося в основному за залежними країнами і територіями. У той час зусилля незалежних держав були спрямовані тільки на повномасштабну участь у діяльності міжнародних організацій. Будь-яке обмеження в питаннях доступу до інформації, до вироблення і прийняття рішень органами організації (так званий дорадчий голос) мали бути розцінені як обмеження правового становища цих держав.

На початку 90-х років досвід формування відносин нових незалежних держав — колишніх республік СРСР між собою і з провідними міжнародними організаціями «зробив політичне замовлення» на розробку особливого правового статусу держав у міжнародній міждержавній організації.

Експерти, які розробляли положення про асоційоване членство в СНД, не приховували, що зіштовхнулися з зовсім новим для себе явищем. В. Фісенко та І. Фісенко пишуть: «...це виняткова формула для більш гнучкої участі в Співдружності, причому досить неясна: йдеться про угоди про асоційоване членство. Концепція таких угод відсутня. Неясно навіть, з ким держава, що приєднується, може укласти подібну угоду»¹.

Уникнути необхідності включення до Статуту СНД такої «формули для більш гнучкої участі» не вдалося: «...до останньої миті експерти не бажали передбачати в Статуті інститут, що підспудно підточує сьогоденну удавану єдність Співдружності. Була деяка надія, що всі 10 держав підпишуть Статут»². І тому, незважаючи на «неясність», «на зустрічі заступників міністрів було вирішено включити згадування (виділено мною. — Ю. Ц.) про асоційоване членство до Статуту»³. В такий спосіб у міжнародному договорі знайшло відображення те, про що договірні

¹ Фісенко В. Н., Фісенко І. В. Хартия сотрудничества в рамках Содружества Независимых Государств // Московский журнал международного права. — 1993. — С. 49.

² Там само. — С. 50.

³ Там само.

сторони мали дуже неясне, можна сказати, інтуїтивне уявлення.

Не розуміючи концепції асоційованого членства, розробники статутних документів Співдружності змушені були включити до них положення, покликані забезпечити таку «гнучку участь». На те було спрямовано політичну волю сторін. Відсутність концептуального підходу зробила такі положення хаотичними і непродуманими. Непередбачуваність наслідків їх реалізації вводить в оману навіть дуже авторитетних дослідників цих документів.

Так, В. Пустогаров звертає увагу на ст. 10 Угоди про створення СНД, відповідно до якої кожна сторона одержує «право зупинити дію даної Угоди чи окремих її статей, повідомивши про це учасників Угоди за рік». Дивуючись із цього приводу, В. Пустогаров пише: «Денонсація договору з попереднім повідомленням добре відома міжнародному праву і термін «зупинити» можна було б тлумачити в цьому сенсі. Але як розуміти довільне, на вибір кожного члена СНД, скасування (у формі «припинення») окремих статей установчого акта? Якщо виходити із зазначеного положення, то можна уявити фантастичну для сучасних відносин ситуацію: існує організація, в якій один член визнає зобов'язання за 10 статтями з 14, інший член — за 9, третій — за 8 і т. д.»¹

Далі В. Пустогаров «фіксує зазначений підхід» і в Тимчасовій угоді про Раду глав держав і Раду глав урядів СНД. Він відзначає, що положення ст. 3 Тимчасової угоди («Будь-яка держава може заявити про свою незацікавленість у тому чи іншому питанні»), з одного боку, суперечить передбаченому ст. 22 цієї ж угоди за Радою глав держав консенсуальному методу прийняття рішень, а з іншого — дозволяє зробити такий висновок: «...У правовій основі Співдружності закладено можливість вибіркової часткової участі в діяльності організації»²(виділено самим В. Пустогаровим. — Ю. Ш.). Від себе додамо, що положення ст. 3 Тимчасової угоди повністю перейшло до Статуту СНД (ст. 23).

У підсумку принцип часткової участі глибоко укорінюється в правовій основі Співдружності. Питання в тому, яким чином можливе його розумне використання.

¹ Пустогаров В. В. Международно-правовой статус Содружества Независимых Государств // Государство и право. — 1993. — № 2. — С. 31.

² Там само. — С. 34.

Природно, в центрі нашої пильної уваги опиняється статут міжнародної міжурядової організації. Відносини членства в ній визначаються насамперед цим особливим видом міжнародного договору.

Тільки в тому разі, якщо держава добровільно прийняла на себе зобов'язання за статутом, вона наділяється правами на участь і вироблення рішень органами організації. Якщо держава не є учасником статуту, вона може бути допущена до участі в засіданнях органів організації до одержання цікавлячої цю державу інформації, якою володіє ця організація, і скористатися іншими правами тільки у тому разі, якщо на це буде добра воля самої організації. Держава-нечлен не сплачує членські внески і не несе відповідальності за рішеннями, прийнятими організацією.

Як не дивно, але нерозуміння саме цих положень породило дискусію про «нетрадиційне членство» спостерігачів при міжнародних організаціях, викликало припущення про те, що комітети і комісії, створювані для співробітництва організацій і держав-нечленів цих організацій, є проявом якогось часткового членства останніх.

Щоб говорити про будь-яке особливе членство (нетрадиційне, часткове, асоційоване), варто визначитися з тим, що являє собою саме поняття «членство в міжнародній міжурядовій організації».

На нашу думку, *членство в міжнародній міжурядовій організації* слід визначити як відносини між суб'єктами міжнародного права, врегульовані системою погоджених і взаємозалежних норм, що стосуються порядку вступу до неї, підстав зупинення і припинення участі в організації, прав і обов'язків у ній, а також відповідальності цих суб'єктів як членів даної організації. Міжнародно-правовий інститут членства складає той своєрідний юридичний фундамент, розуміння сутності якого дозволяє відмежувати інші правовідносини, що виникають між державами і організаціями.

Численні згадування про різні види членства спонукають шукати той вид, який можна було б узяти за основу для виокремлення особливостей інших видів. На наш погляд, це *повне членство* в міжнародній організації, при якому суб'єкт приймає на себе права і обов'язки за її статутом у повному обсязі. Логічно припустити, що всі інші види членства можуть бути тільки *неповними (частковими)*.

У зв'язку з цим ми вже висловлювали думку про те, що вірніше буде використовувати саме поняття неповного членства¹. Статус асоційованого члена, як вказувалося вище, історично надавався переважно залежним країнам і територіям. Дотепер такі території прийнято називати асоційованими (заморська територія Франції — Нова Каледонія, асоційовані держави зі США — Острови Мікронезії, Пуерто-Рико та ін.). Використовувати ці поняття як синоніми доводиться з огляду на лексику, закріплену в статутних документах СНД.

Головна проблема — як юридично закріпити неповне членство?

У ч. 1 ст. 8 Статуту СНД говориться про право держави, що бажає брати участь в окремих видах діяльності Співдружності, приєднатися до нього на умовах, обумовлених угодою про асоційоване членство. Стаття 30 Договору про створення Економічного союзу 1993 р. про таку угоду вже не згадує, що, проте, зовсім не перешкодило Україні у своїй Заяві в зв'язку з цим Договором заявити про свій намір співпрацювати з економічним співтовариством як асоційована держава на основі окремої угоди відповідно до ст. 30 Договору про створення Економічного союзу.

Але ж дійсно, як точно помітили В. Фісенко та І. Фісенко, незрозуміло, з ким така угода повинна бути укладена?

Якщо держава укладає угоду з міжнародною організацією, то це угода між двома рівноправними суб'єктами, компетенцію одного з яких чітко визначено. Це угода, спрямована на регулювання між ними відносин співробітництва з будь-якого питання, але ніяк не членства. Крім того, міжнародна організація, як правило, взагалі не правомочна укласти угоду про членство (в тому числі і неповне) — це прерогатива держав — дійсних членів організації. Тому державі, що претендує на особливу форму членства, необхідно мати справу тільки з державами — членами організації.

А відносини цих держав уже врегульовано багатостороннім договором зі створення організації — статутом. Отже, особливе членство в організації — це особлива участь у її правостворюючому договорі. *Неповне членство — неповна участь у статуті організації.*

¹ Див.: *Шекін Ю. В.* Ассоциированное членство государств в международных межправительственных организациях // Проблемы законности. — 1999. — Вип. 37. — С. 78.

Навіщо укладати один договір про участь в іншому договорі, якщо все одно шукані права і обов'язки виникнуть тільки при приєднанні до останнього? Інакше кажучи, щоб стати членом (як повним, так і неповним) організації, треба просто стати учасником її статуту.

У разі ж наділення міжнародної організації компетенцією укладати угоди, що визначають умови членства в ній (як це має місце в Статуті СНД), кожна така угода повинна буде дублювати низку положень статуту, включаючи мету і завдання діяльності організації. Уявляється, що це не зовсім зручно з погляду юридичної техніки.

Між повними і неповними членами організації завжди повинен існувати належний правовий зв'язок, заснований на принципі *pacta sunt servanda*. Обсяг прав і обов'язків визначається інтересами сторін.

Праву міжнародних договорів відомі різні способи закріплення за стороною договору обмеженого (неповного) обсягу прав і обов'язків у ньому.

1. Найбільш наочний спосіб — *стати учасником одного (декількох договорів), що становить невід'ємну частину статуту міжнародної організації*.

Практика укладення міжнародних договорів, не пов'язаних зі створенням міжнародних організацій, багата на такі випадки. А найбільш відомий з випадків, що стосуються міжнародних організацій, можна розглянути на прикладі ООН.

Міжнародний Суд — один з головних органів ООН — діє на підставі Статуту, що відповідно до ст. 92 Статуту ООН утворює його невід'ємну частину. Пункт 2 ст. 93 Статуту ООН передбачає, що держава, яка не є членом Організації, може стати учасником Статуту Міжнародного Суду на умовах, що визначаються Генеральною Асамблеєю за рекомендацією Ради Безпеки ООН.

За нашим переконанням, це достатня підстава, щоб розглядати державу, яка приєдналася до Статуту Міжнародного Суду, але не бере участі у Статуті ООН, неповним членом ООН (хоча про це прямо і не говориться в Статуті.) На сьогоднішній день такою державою є Швейцарія.

2. *Якщо статут міжнародної організації являє собою єдиний нормативний акт, держава при приєднанні до нього може використовувати застереження*.

Держава, заявляючи застереження, має намір змінити або виключити юридичну дію тільки деяких положень міжнародного договору. Це при тому, що вона стає учасником усього договору.

При використанні застережень у рамках одного міжнародного договору у відносинах між договірними сторонами виникають кілька правових режимів, що дозволяють охарактеризувати особливе правове становище держави, котра заявила застереження, як неповне членство.

У цілому ж варто визнати, що використання застережень — не найкращий і не найзручніший спосіб встановлення особливого правового статусу в міжнародній організації. Навіть якщо приймати кожне застереження до статуту компетентним органом міжнародної організації, як того вимагає п. 3 ст. 20 Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., їх може набратися така кількість, що держави будуть змушені витратити більше часу на з'ясування сутності безлічі найрізноманітніших правових режимів, ніж на ту діяльність, заради якої вони, власне, і заснували міжнародну організацію.

Крім того, особливість статутів полягає в тому, що вони містять норми, які визначають інституціональну основу міжнародної організації — так звані процесуальні норми. Формулювання застережень, зокрема до процедурних умов, може значно ускладнити роботу міжнародної організації.

З огляду на це статuti міжнародних міжурядових організацій звичайно містять положення про недопустимість використання застережень при приєднанні до них. Наприклад, п. 5 ст. 16 Марракешської угоди про створення Всесвітньої торгової організації передбачає: «Застереження стосовно будь-яких положень даної Угоди не допускаються». Частина 1 ст. 32 Договору про створення економічного союзу СНД містить аналогічну категоричну вимогу: «Застереження до даного Договору не допускаються».

3. Ще одним способом неповної участі у статуті міжнародної організації як у цілісному нормативному акті є право держави приєднатися до його окремих положень.

Вище вже згадувалося положення ст. 10 Угоди про створення СНД, що передбачає право учасників цієї Угоди зупинити дію деяких його статей. І хоча ми пропонуємо говорити не про зупинення (або виключення) дії деяких статей договору, а про приєднання до його окремих статей, у цілому ідея та ж — вибіркова участь у

договорі. За нашим переконанням, така участь можлива і повинна здійснюватися з використанням *концепції подільності положень міжнародних договорів*.

Питання про подільність положень міжнародних договорів, як і застережень, стосується проблеми цілісності міжнародних договорів, але порівняно із застереженнями воно набагато менше вивчене. У науці вироблено лише найбільш загальний концептуальний підхід. До прийняття Віденської конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., за свідченням Г. Щерби, «правила про подільність не були кодифіковані і їх застосування як міжнародний звичай було рідким і носило випадковий характер»¹. Тому не дивно, що на Віденській конференції 1968 р. з права міжнародних договорів, що передувала прийняттю одноїменної конвенції, питання про подільність договірних положень викликало багато спорів².

Проблема подільності договорів розглядалася у співвідношенні з принципом цілісності міжнародних договорів. Відзначалося, що ці поняття не можна протиставляти одне одному, вони не є взаємовиключними. Дімітріос Еврігеніс, що представляв на конференції Грецію, говорив, що «його делегація не може розділити ту точку зору, відповідно до якої конфлікт існує в більшому ступені не між цілісністю і подільністю, а скоріше між твердістю і гнучкістю»³. А. Талалаєв з цього приводу писав: «Цілісність угоди в міжнародному договорі та його неподільність — поняття не рівнозначні ... Подільність не руйнує цілісності угоди в міжнародному договорі, оскільки від договору в цьому разі відокремлюються постанови, що не стосуються сутності угоди та її об'єкта. Подільність не суперечить і принципу *pacta sunt servanda*, бо з обох цих принципів випливає, що в дійсній своїй частині договору треба додержуватися»⁴.

В цілому питання про подільність розглядалося на Віденській конференції занадто однобічно — тільки в зв'язку з дійс-

¹ Щерба Г. А. Делимость положений международного договора в случае его недействительности // СКМП, 1977. — М., 1979. — С. 256.

² Див.: Талалаєв А. Н. Некоторые вопросы теории международного договора на Венской конференции ООН // СЕМП, 1970. — М., 1972. — С. 122; Його ж. Право международных договоров. Общие вопросы. — М., 1980. — С. 221.

³ Doc. UN. A / Conf. 39/11. — P. 235.

⁴ Талалаєв А. Н. Право международных договоров. — С. 226, 227.

ністю міжнародного договору. Подільність положень міжнародних договорів була включена до Віденської конвенції більшою мірою як виняток із правил. Так, п. 2 ст. 44 Конвенції передбачає: «На визнані в чинній Конвенції підстави недійсності договору, припинення договору, виходу з нього чи зупинення його дії можна посилатися стосовно тільки всього договору щодо всіх випадків, крім передбачених нижченаведеними пунктами чи статтею 60».

У той же час учасники дискусії визнавали, що принцип подільності може застосовуватися і з різних інших причин. Шабтай Розенн з Ізраїлю вважає: «Визначені аспекти подільності вже відносилися до інших випадків, наприклад, у зв'язку з прийняттям договірних зобов'язань і з приводу інтерпретації договорів»¹.

Інші фахівці зазначали, що принцип подільності й раніше привертав увагу правознавців. Наприклад, Георг Секарін, член делегації Румунії, відзначав: «Питання про подільність положень багатосторонніх договорів визнавалося з дев'ятнадцятого століття, і певні договори, укладені на початку двадцятого століття, містять статті про подільність своїх положень»².

Адольфо Мареска, представник Італії, так пояснював необхідність розгляду принципу подільності: «Міжнародні договори не можуть розглядатися як неподільне ціле, дуже часто вони включають положення, що відрізняються один від одного. Отже, принцип подільності не може бути систематизовано у догматичні, загальні і тверді рамки»³.

А висновок, до якого доходить Дімітріос Еврігеніс, ніби підтверджує правильний напрямок наших міркувань: «Стаття 41 (ця стаття в проекті Конвенції з права міжнародних договорів, представленому Комісією міжнародного права, стосувалася питання про допустимість застосування принципу подільності. — Ю. Щ.) безсумнівно потрапляє не в межі кодифікації, а в межі прогресивного розвитку міжнародного права»⁴.

І хоча Віденська конвенція з права міжнародних договорів 1969 р. закріпила виключне й одностороннє застосування принципу подільності договірних положень, вона заклала основу для застосування цього принципу, що дозволяє зробити деякі істотні висновки.

¹ Doc. UN. A / Conf. 39/11. — P. 230.

² Doc. UN. A / Conf. 39/11. — P. 231.

³ Doc. UN. A / Conf. 39/11. — P. 232.

⁴ Doc. UN. A / Conf. 39/11. — P. 235.

По - п е р ш е, повинен бути подільним об'єкт договору. Підпункт «а» п. 3 ст. 44 Віденської конвенції 1969 р. передбачає, що договір є подільним, якщо його положення відокремлені від іншої частини договору стосовно їх застосування. З цього випливає, що положення договору мають бути сформульовані таким чином, щоб деякі з них могли б відокремлюватися без шкоди для інших. А відокремлюватися вони зможуть тоді, коли буде подільним об'єкт договору. А. Талалаєв пише: «Критерієм для встановлення подільності договору повинна бути наявність можливості самостійного застосування окремої частини міжнародного договору»¹. На думку Г. Щерби, «...важлива умова застосування подільності полягає в тому, щоб подільним був сам об'єкт договору, щоб була можливість відокремлення положень договору за змістом і значенням, щоб вони мали відносну самостійність з погляду їх застосування і давали можливість виконання частини договору чи його окремих статей без шкоди для застосування інших положень»².

Це необхідна об'єктивна умова одержання особливого статусу в міжнародній організації.

Стосовно статутів міжнародних організацій можна припустити, що їх положення будуть подільними, якщо вони, наприклад, регулюватимуть різнопланові відносини між державами-учасниками: політичні, економічні, культурні, науково-технічні та ін.

Якщо під таким кутом зору розглянути Статут СНД і Договір про Економічний союз, що закріплюють асоційоване членство, Статут знаходиться в більш вигідному становищі. Він був покликаний регулювати відносини міжнародної організації загальної компетенції, а Договір — спеціальної. Нелегко з такого договору виокремити навіть будь-яку вузьку сферу економічних відносин, у рамках якої держави могли б співпрацювати, не торкаючись прямо інших економічних відносин, також врегульованих договором. А в цьому разі зробити це буде особливо важко — Договір про Економічний союз, на наш погляд, недостатньо розроблений і більшою мірою містить мету і загальний план майбутнього співробітництва, ніж конкретні зобов'язання. З огляду на це асоційоване членство, передбачене Договором,

¹ Талалаєв А. Н. Право международных договоров. — С. 223.

² Щерба Г. А. Вказ. праця. — С. 253.

видається дуже сумнівним і скоріше має характер політичної риторики.

У той же час слід зазначити, що саме формулювання ст. 30 Договору, яка стосується асоційованого членства в Економічному союзі, порівняно зі ст. 8 Статуту СНД, що також передбачає цей статус, має деяку новизну.

Стаття 30 Договору про Економічний союз передбачає: «Державі, що виразила готовність прийняти на себе тільки частину зобов'язань за цим Договором, за згодою членів Економічного союзу може бути надано статус асоційованого члена. Умови приєднання держав до Економічного союзу на правах асоційованого члена визначають члени Економічного союзу».

Тут уже говориться не про допустимість участі в різних видах діяльності (як це закріплено в ст. 8 Статуту Співдружності), а про право на прийняття «частини зобов'язань за договором». В. Фісенко та І. Фісенко відзначають цю обставину як деяку перевагу (як впливає з контексту ст. 8 Статуту СНД): «...статус асоційованого члена ... визначено досить чітко»¹.

На нашу думку, певний позитивний момент цієї статті Договору полягає не в цьому.

Участь у різних видах діяльності будь-якої організації саме і допускає прийняття частини зобов'язань за її статутом. Масштаб такої участі визначає обсяг, кількість тих зобов'язань, які слід прийняти. Причому ці зобов'язання мають належати до регулювання відокремленої сфери відносин. Безглуздо приймати різні зобов'язання, якщо вони регулюють зовсім різнорідні відносини. Не зобов'язання первинні, а ті відносини, на врегулювання яких вони спрямовані. Тому вірніше говорити саме про участь у різних видах діяльності організації.

Позитивним у ст. 30 є тільки те, що вона вже не містить згадування про спеціальний договір про асоційоване членство. Цілком справедливо зазначається, що умови приєднання держав до Економічного союзу на правах асоційованого члена визначають члени Економічного союзу. Тим часом слід було б вказати і на відповідне узгодження з інтересами держави, яка приєднується, адже будь-який договір — це взаємне волевиявлення.

По - д р у г е, учасники договору повинні досягти згоди на його подільність. Пункт 1 ст. 17 Віденської конвенції 1969 р.

¹ Фісенко В. Н., Фісенко І. В. Вказ. праця. — С. 50.

встановлює: «...згода держави на обов'язковість для неї частини договору має силу лише в тому разі, якщо це допускається договором і якщо з цим згодні інші договірні держави».

Тут хотілося б відзначити, що згода держав на подільність договору є основною відмінністю подільності міжнародних договорів від інституту застережень. За загальним визнанням, заява застереження — це суверенне право держави, яка приєднується до міжнародного договору, воно не залежить від згоди інших учасників договору.

Звичайно, можна припустити, що якщо договір за своїми якостями є подільним, то ця подільність свідомо закладена сторонами в договір.

Але в той же час цілком реальна ситуація, коли сторони договору навіть не уявляють, що коли-небудь їм доведеться розглядати питання про подільність чи неподільність об'єкта цього договору. Більш того, за нашим переконанням, насамперед саме в такому контексті закріплені у Віденській конвенції 1969 р. правила подільності — у зв'язку з недійсністю міжнародного договору. Сторони можуть не знати і не припускати, що деякі положення договору, що укладається ними, будуть суперечити новій нормі *jus cogens*. У цьому розумінні вирішення питання про подільність дійсно виникає скоріше у винятковій ситуації, ніж у заздалегідь передбаченій.

У нашому випадку подільність повинна бути передбаченою, усвідомленою і необхідною. Якщо сторони домовляються про особливе членство в організації, вони заздалегідь мають передбачити умови цього членства, його правовий режим. З цього випливає, що держава може приєднатися до окремих положень статуту міжнародної організації тільки в тому разі, якщо цей статут містить ясно виражену згоду з цього приводу договірних держав.

Включаючи до статуту міжнародної організації положення, що стосуються неповного членства, її майбутні (якщо організація тільки створюється) чи дійсні члени обов'язково повинні домовитися про механізм здобуття такого особливого статусу.

Більш розумним є механізм одержання асоційованого членства в Раді Європи. Згідно з п. «а» ст. 5 Статуту РЄ країна, запрошена стати асоційованим членом, стає таким з дати передачі Генеральному секретарю цієї організації акта про згоду з її Статутом. Разом з тим цей акт чітко не регламентує права та обов'язки

сторін, не встановлює відповідальність за їх порушення. І хоча асоційованого члена допущено до участі в одному з головних органів організації (Парламентській Асамблеї) нарівні з повноправними членами, можливості його правового впливу досить обмежені та уразливі.

На нашу думку, необхідно приєднуватися до статуту міжнародної організації за умови неповного (асоційованого) членства. У цьому разі держава не тільки поділить ті загальні цілі і задачі, заради яких створюється та існує організація, а й візьме на себе частину цих прав і обов'язків.

Надійшла до редколегії 20.06.01